

přechovávatele, pokud se toho dopustí vědomě, nebo důvěrníky nebo pomocníky nebo ty, kdo s kacíři libovolným způsobem souhlasí, čili jejich příznivce, považujeme v tomto království navždy za vyhnance, přičemž všechen jejich majetek bude zabaven ve prospěch královské pokladny.

USTANOVENÍ PROTI ZCIZOVÁNÍ KRÁLOVSKÝCH STATKŮ

Předmluva, články 6–16

(Předmluva)

Následuje předmluva

Tvůrce a vládce celého veškerenstva, svrchovaný mistr, jediný Bůh, učinil člověka, nejvznešenějšího ze všech tvorů, k podobě a obrazu svému; jen o málo jej snížil pod anděly a umístil jej před ostatní tvory; přivedl ho na svět jednoduchého a nepokřiveného, ale člověk zneužil svobodné vůle – tuto důstojnost mu Boží moc mimořádně přiznala –, a zapletl sám sebe do nekonečných sporů.

A tak potomci, kteří pak následovali, poskvrnění nálezou otcova hříchu tak, jako se ratolesti neliší od kmene, mezi sebou rozdmýchali zášť a nenávist; vládu nad věcmi, která podle přirozeného práva měla být či obvykle byla společná, rozdělili, protože se rozešli ve své vůli;

každý se pak dožadoval svého zmaten slepotou lakomství: jeden se dopouštěl krádeží, druhý veřejně loupil, a dokonce stále častěji rašily i války, vzpoury a další zla lidské ubohosti;

proto byli, tlakem nevyhnutelného dění a neméně z popudu Boží prozřetelnosti, nad národy stanoveni vládcové, aby v nich bohapustá drzost

zločinců nalezla hráz a aby klidným a pokojným poskytli neohrožované bezpečí;

a také aby udělili zákony a práva a vše uspořádali podle pravidel a aby na základě znalosti lidí a lidského jednání vytyčili hranice budoucím sporům mezi lidmi.

A proto, když na nás z milosti Boží zákonným nástupnictvím přešlo naše České království, začala se zmocňovat mysli naší Jasnosti mnohonásobná starost z důvodu různých nedostatků, jež zapříčinila nespolehlivá povaha lidského rodu a jež se v tomto království již příliš rozmohly; pilně a bedlivě jsme přemýšleli o všech nutných a vhodných protilécích;

ať se nezdá, že královské moci, již se nám dostalo od Boha, užíváme zle a že péči o stát a mírumilovný klid poddaných, což jsme dostali na starost, svěřujeme nedbalému nicnedělání.

Mezi jinými věcmi, které byly pro jmenované království příčinou velké škody, jsme shledali zcizení nejrůznějšího druhu, pojmenovaná všelijakými jmény a týkající se mnoha území a hradů, nacházejících se výhradně mezi královskými statky a patřících bezprostředně pod výkon královské spravedlnosti a ke královu stolu; tato zcizení byla prováděna po delší čas a ve prospěch mnoha jednotlivých osob, rozumí se urozených pánů i jiných šlechticů tohoto království, a to některými našimi předchůdci, slavnými českými králi, kteří následovali bezprostředně po nejjasnějším vládcí slavné paměti, našem ctihodném panu dědovi Václavovi Druhém, slavném českém králi, po dobu asi čtyřiceti let;

z důvodu těchto zcizení a za současné dlouhodobé nepřítomnosti našeho nejdražšího otce, jehož památku je třeba si připomínat, pana Jana, slavného českého krále – tou dobou bojoval v různých částech světa, zvláště Francie, Itálie a Německa, zatímco království samo bylo zmitáno rozmanitými vichřicemi a bouřemi – se děsivá moc spravedlnosti v mnoha směrech nejprve začala stávat vlačnou; hanebné tlupy lupičů, zlodějí a nejrůznějších zločinců vypučely a rozrostly se v mohutné kmeny a pně; takže věrní obyvatelé našeho království i ostatní příchozí, kteří chtěli do království vstoupit, nebyli na cestách nikdy, leda jen vzácně, bezpečni;

a čeho je třeba žetel víc, u rodinného krbu, kam by neměla proniknout žádná krutost a kde by se mělo nacházet bezpečné útočiště pro všechny, i tam byl jejich pokojný domácí život surově narušován těmito zločinci;

královská pravice nebyla schopna proti tak nezdolnému moru svobodně pozvednout prut spravedlnosti a nebyla s to vhodnou pomocí prospívat osobám, které tolik zasluhovaly smilování, dokud řečené královské hrady zůstávaly odděleny od jejich statků; vždyť jen za pomoci těchto staveb, díky jejich opevnění a poloze, a za pomoci jejich důchodů a výnosů, jež z nich byly pravidelně vypláceny, by bývala mohla královská moc silnou paží a důmyslným zásahem vstoupit do cesty takovému poškozování a neoblomně, jak je třeba, zjednávat spravedlnost;

zvláštní pozornost rovněž zasluhuje, že purkrabí a strážci oněch hradů – kteří jim veleli, aniž by na základě královské moci vykonávali ostrahu nebo prosazovali vliv nějakého úřadu, nýbrž je drželi z pověření soukromých osob vinou platnosti oněch zcizení – neposkytovali královskému Majestátu při nastolování spravedlnosti v oněch oblastech žádnou pomoc, radu ani podporu.

Z těchto i z mnoha dalších naléhavých důvodů a nedostatků rostla odvaha v páchání zločinů a všude bylo dost prostoru k přestoupením;

sami lupiči a zloději chápali, že spravedlnost je zcela poražena a zmařena; částečně násilím, částečně díky strachu, částečně díky zlému svědomí nebo pochybení dokázali nákazou své vlastní nemoci zamořit jednotlivé kraje a zřídili si na mnoha místech velmi četné úkryty a útočiště; až konečně dospěla královská moc a důstojnost, vinou oněch zcizení, k takové nouzi a křehkosti, že urozené pány a šlechtice tohoto království, kteří zcela nepokrytě ve zbroji táhli krajem, vraždili, zakládali požáry a dopouštěli se mnoha bohapustých zločinů, nebyla schopna povolát k sebemenší zodpovědnosti;

a dokonce, a s tím je nejtěžší se smířit – jaká bolest! –, královskou hodností bylo zcela pohrdnuto a královská moc byla nucena trvale se řídit urozenými pány a šlechtici, mírně a opatrně je žádat o udržování pokoje a kdykoli být připravena nasypat pánům obrovské množství peněz, které jinak byla sotva schopna shledat pro udržování vlastního skromného stolu, jen aby uzavřeli mír.

Tyto věci, jednu po druhé, obletovala naše královská svědomitost a starostlivost svou bdělou vůlí; přestože mnoho nocí strávila beze spánku, z vlastního rozhodnutí podstupovala každodenní námahu, aby pozvedla stát, který se již téměř zhroutil, a aby zajistila pokoj a bezpečí lidu, který po

nich toužil a který byl vyčerpán těžkostmi předchozích útrap: s pomocí Boží, když nechyběla podpora našich oddaných – ačkoli neradi, byli jsme nuceni zatížit je mnohonásobně daněmi a dárkami, protože sami jsme nebyli schopni vynaložit z vlastního takové obnosy, ale nikoli pro vlastní užitek, nýbrž abychom obstarali pro všecken lid tohoto království společný nesporný prospěch, bezpečí a stálý mír –,

tedy s jejich pomocí postupně způsobila a dokázala, že řečená území a hrady i ostatní práva, která patřila k našim statkům a od počátku podle chvályhodného zvyku náležela bezprostředně královské spravedlnosti či stolu, jsme již z větší části od jejich držitelů vykoupili – nejprve jsme jim však poskytli a v úplnosti v královské štědrosti vyplatili, nejen z nutnosti, ale i z milosti, peněžité obnosy, velmi často ne skromné, za něž, podle tvrzení samotných držitelů, jim byly zastaveny z příčin a důvodů rozmanitých a mnohých – a vrátili jsme je zpět k našim královským statkům, spravedlnosti a stolu a připojili jsme je k nim, aby tak už zůstaly;

aby později v této věci naši věrní a poddaní ani jejich budoucí potomstvo nemuseli být více zatěžováni podobnými výdaji a daněmi,

zajistili jsme – a přitom jsme nedůvěřovali jen svému důvtipu, ale obraceli jsme pohled své mysli k slávě Všemohoucího a k jeho nekonečnému milosrdenství; k němu jsme směřovali své horlivé prosby, protože on velikostí své moci může připustit i věci zcela beznadějně a šťastně je dokončit –, že byla sepsána ustanovení a zákony; a to nejen nové, o nichž jsme, když nám byly Bohem vnuknuty, shledali, že prospějí věrným tohoto království při zachovávaní spravedlnosti a zajišťování trvalého míru,

nýbrž dokonce i mnoho starých – částečně se nacházely v psané podobě, přestože neuspořádané a zmateně sestaveny, částečně však byly stvrzeny pouze zvyklostí a mravy uživatelů –, které, jak jsme sami shledali, slavní vládcové, naši předchůdci, jejichž památku je třeba si připomínat, mnozí čeští králové, vydali či udělili; tyto zákony a ustanovení byly shromážděny do jednoho kodexu, jenž se bude nazývat blahým jménem našeho Majestátu; nejprve však byly od nás opraveny a doplněny, promyšleně, jasným pořádkem a slohem zaznamenány a ve shodě s obsahem opatřeny vhodnými nadpisy, aby čtenářům bylo usnadněno jejich pochopení;

aby byl jejich prostřednictvím všem našim soudcům nebo úředníkům, vyšším i nižším, poskytnut prostor ke spravedlivému souzení podle toho, co naleznou zapsáno, a aby byla odňata sebemenší příležitost

k obměňování rozsudku v případech stejných nebo podobných – což se, jak jsme se doslechli, k urážce Boží spravedlnosti a k žalostnému poškozování našich věrných poddaných často dělo –;

a aby spravedlnost, dosud tak strašlivě pošlapávaná, dále už zůstávala na svobodě – skrze nás Božím působením pozdvihnuta – a srdnatě vítězila, potlačujíc vzpoury a nejrůznější zločiny.

A proto, nejdražší věrní, tato naše ustanovení, pro vás tak blahodárná a užitečná, radostně přijměte a děkujte Bohu, protože vám skrze nás, svého pomocníka v těchto končinách, dopřál žít podle psaného zákona, když už se vám přihodilo, že jste po tak dlouhou dobu museli při nespolehlivých rozsudcích nastavovat šíje krutému jhu mnoha násilníků a že se vám posouzení pře často dostávalo nikoli cestou rozumu, ale vůlí posuzujícíchho.

Protože jsme toto vše vykonali s pomocí Boha, odevzdáváme mu s upřímnou oddaností primici svého díla a uctivě přikazujeme, aby se, ke chvále a slávě jednorozeného, našeho Pána Ježíše Krista, nejslavnější Trojice a celého nebeského dvora, vycházelo z katolické víry.

Nicméně, protože těm, kdo se pokoušejí o dokonalé dílo, nestačí pouze přetvořit minulost a dobře uspořádat přítomnost, aniž by se prozíravým pohledem mysli starali o zajištění budoucích možností – teprve tehdy se totiž mluví o prozíravosti, když se předjednává, co bude – ...¹⁹¹

VI (O hradech a městech, jež se nesmějí zcizovat)

S dostatečnou obšírností jsme výše vysvětlili a doložili pádnými důkazy, jaké nebezpečí a jaké škody a potíže – jak ve vztahu ke královské důstojnosti, tak ohledně pokoje našich poddaných věrných – způsobilo v našem Českém království zcizování hradů i jiných statků, patřících královské spravedlnosti a stolu;

všechny tyto věci jsme již zdárně, spoléhající na pomoc Boží, uvedli do řádného stavu;

¹⁹¹ Srov. Úvod.

nicméně nemoc, když se vrátí, bývá těžší než prve; a proto, aby ne-
mohlo lehce zajít a podlehnout ještě těžší nákaze, co jsme s takovou náma-
hou dokončili ke společnému prospěchu všech – a nebylo to pro již řečené
poddané bez těžkostí a výdajů –, a aby naopak mohlo bez ustání trvat, co se
bez ustání prokazuje jako prospěšné,

tímto přítomným věčným a neodvolatelným ustanovením, jemuž při-
rozeně předcházelo rozvažování o našem úmyslu, rozhodujeme posvětit, že
jednotliví slavní králové, naši dědici a nástupci, kteří postupem času zdědí
České království v sestupné nebo poboční zákonné nástupnické řadě, nebo
na něž, pokud žádní následníci nebudou – což nechť Bůh milostivě nedo-
pustí – přejde království právem volby, musí do jednoho měsíce, počítaného
nepřetržitě ode dne nástupnictví nebo oné volby, za svědectví veřejnosti
a po předchozím veřejném vyhlášení či vyvolání, nechat před sebe položit
knihu evangelíí a přímo na místě, které se k tomu rozhodnou vybrat, musí
slavnostně, zatímco se budou oběma rukama dotýkat oněch přesvatých
evangelíí, pronést přísahu,

že v naprosto žádné době, ať skrze sebe, či skrze druhého, mlčky či
vyslovně, veřejně či skrytě, země ani hrady či práva, náležící ke královské-
mu zboží, tedy ke královské spravedlnosti neboli stolu – jak jsme je jeden po
druhém, zcela jasně přikázali vložit a vepsat do tohoto spásného ustanove-
ní, aby nebylo možno předstírat nějakou neznalost a aby se nemohla vyno-
řit záminka pochybností – ani různé další statky na těchto závislé nebo k nim
připojené ať vcelku, nebo částečně, ať společně, nebo odděleně, nedarují,
neprodají ani neužijí jako zástavu;

že je ani jejich správu neboli ostrahu nikomu nesvěří či neodvezdají,
ať nastálo, nebo na nějakou omezenou dobu; že je nerozdělí ani neoddělí
ani nevymění; a konečně, že je žádnému z lidí, byť by to byl otec, syn nebo
bratr, nepostoupí na způsob odměny nebo zajištění živobytí ani na jakkoli
jinak vymyšlený způsob, aby je drželi nebo vlastnili;

že je, ani žádný z nich, nepřipíše k věnným statkům, coby věno pro
dcery, sestry nebo nejjasnější královnu; a že nikomu, kdo by chtěl a pokou-
šel se je některým z předeslaných způsobů odtrhnout či zcizit, nedají svůj
souhlas, ať přímo, nebo nepřímo, ze žádného důvodu či příčiny; nýbrž že se
postarají, aby byly střeženy a řízeny jejich vlastními úředníky, kteří k tomu
budou od nich zvláště zmocněni, a to ke cti a slávě královské koruny a čes-
kého státu, aby ochránili soudy a spravedlnost, aby si podrželi moc a získali

uznání a aby zajistili veškerému společenství věrných tohoto království bez-
pečí a pokoj;

nechť pod hrozbou potrestání královské důstojnosti za křivou přísahu
obracejí svůj zrak k tomu, že král má za soudce a odplátce pouze nejmoc-
nějšího Boha, u něž není ponecháno žádné místo pro nespravedlnost, ne-
bere se ohled na postavení a nepěstuje se touha po úplatcích;

jestliže se pak vyskytne někdo, kdo se prokazatelně uchýlí k tak nepří-
četné drzosti, že si stanoví za cíl požadovat a dosáhnout něčeho proti jednak
zaslíbeným, jednak přijatým zásadám tohoto svatého ustanovení, nechť je
podle práva zbaven toho, co získal, nechť je potřísněn skvrnami veřejné klat-
by a nechť vezme na vědomí, že se jakožto nepopiratelný ničitel státu, sou-
peř a zrádce Českého království samotným svým činem vystavil všem tres-
tům za zločin urážky Majestátu;

k tomu dodáváme, že připraven o všechny statky – které nejen příka-
zujeme konfiskovat, ale také chceme, aby byly dále postoupeny a obsaze-
ny –, kdekoli a kýmkoli bude na území království přistižen, nechť je beztrest-
ně, jako byl zbaven statků, zbaven i útěchy života; a není třeba vyhledávat
soudce;

vždyť si zaslouží být zbaven úcty v očích všech a nedočkat se nič
účasti, kdo byl usvědčen, že jediný, beze studu ohrozil blaho a klid pro
všechny, že se pokusil začernit obraz království a že se pokusil podvrátit
a zničit stát i veškerý lid tohoto království;

hrady a práva, které se naprosto nesmějí zcizovat ani měnit, jsou ná-
sledující; čtyři města v Polsku, jmenovitě Vratislav, Slezská Středa, Hlohov,
Frankenstein, a dva hrady, tedy Sobotka a Gora; v budyšínském kraji jsou to
níže psaná města, rozumí se Budyšín, Zhořelec, Löbau, Lubaň a Kamenice;

v Čechách níže psaná města, rozumí se Praha, Hradec s lesem, Al-
brechtice, Chrudim, Plzeň, Kladská Bystřice, Nymburk, Žitava, Litoměřice,
Žatec, Pirna, Most, Kadaň, Tachov, Domažlice, Písek, Budějovice, Čáslav,
Kutná Hora, Kouřim; a níže psané hrady: Kladsko, Svojanov, Lichnice, Bez-
děž, Kámen, Loket, Frymburk, Nečtiny,¹¹⁰¹ Křivoklát, Karlštejn a Zvíkov.

A níže psané statky, které jsou zástavami, tedy Cheb, Floss a Park-
stejn; ty se nesmějí dále zcizovat, leda by je říše vyplatila.

¹¹⁰¹ V rukopisech se uvádí v různých podobách jména Perkenstein a Breitenstein.
Srov. článek VIII.